

stitutionem inducant. Si vero homines iis abutuntur, reprehendi hac de causa non possunt: alioquin plura contemnenda essent bona, quibus hominum malitia abutitur.

Propositio II.

Decet quam maxime divinam bonitatem, atque sapientiam per revelationem hominibus promulgare naturalis legis praecepta, et veritates etiam illas, quae humanae inquisitionis pervia reputantur.

(110. Dem. I. Virtutum ac morum praecepta, et religio ad omnes homines pertinent; decet vero Dei bonitatem et sapientiam, ea ratione haec hominibus exhibere, ut omnibus nota esse possint, cum enim commune haec sint omnium bonum, exhiberi, ac nota fieri omnibus debent; sola autem exterior revelatio est, quae haec omnibus hominibus nota facere possit; nam major hominum pars inepta prorsus est ad omnia cognoscenda virtutum, morum ac naturalis religionis praecepta, ut ipsa experientia constat: decet ergo, etc. Confirmatur argumento ex D. Thoma deprompto, lib. 1. *Contra gentes*, c. 4; nam si veritates id genus naturali duntaxat rationi inquirendae relinquerentur, sequeretur, quod « paucis hominibus Dei cognitio inesset. Plurimi propter complexionis indispositionem » minus apti sunt ad sciendum: impediuntur alii « necessitate rei familiaris, » quominus « otio contemplativae inquisitionis » potiri queant, « ut ad summum fastigium humanae cognitionis pertingant, Dei scilicet, » ejusque attributorum notitiam. Laborant alii « pigritia, » qua renuunt « magnos » assumere « labores studii, » sine quibus « ad praedictae veritatis inquisitionem perveniri non potest. » Vel, « illi » praeterea, qui « ad ejusdem veritatis cognitionem, aut inventionem pertingerent, » vix « post longum tempus » id assequerentur, tum « propter hujusmodi veritatis profunditatem, » tum propter necessarium multiplicium cognitionum praevium apparatus, tum « propter passionum motus, » quibus anima commota « non est apta ad tam altae veritatis cognitionem. » Quid ergo? « Remaneret humanum genus in maximis ignorantiae tenebris: cum Dei cognitio, quae homines perfectos et bonos facit, non nisi quibusdam paucis, et his paucis etiam post temporis longitudinem perveniret. »

(111. Neque praetereas, « quod investigationi rationis humanae plerumque falsitas admiscetur propter debilitatem intellectus in judicando, et phantasmatum permistionem. » Hinc facillime accideret primo, « quod apud multos in dubitatione remaneret, quae sunt verissime demonstrata, dum vim demonstrationis ignorant, praecipue cum videant, a diversis, qui sapientes dicuntur, diversa doceri. » Contingeret etiam, « inter multa » scilicet « vera, quae demonstrantur, immisceri aliquando falsum, quod equidem non demonstratur, sed aliqua probabili, vel sophistica ratione asseritur, quae interdum demonstratio repu-

tatur. » Quae S. Thomas asserit, atque ex humanae naturae consideratione probat, attendenti ad modum, quo in singulis hominibus ratio adhibetur et explicatur, experientia ipsa omnino comperta esse debent. Ac demonstrari praeterea possunt exempla omnium hominum, qui Dei revelatione caruerunt, et ex ipsa philosophiae historia. Si enim Hebraeam gentem excipias, an non omnes fere homines in idololatriam prolapsi aliquando fuerunt, qui vanis, crudelibus atque etiam obscenis superstitionibus religionem profanarunt? Rursus nullam gentem novimus, quae Mosis aut Christi revelatione instructa non fuerit, in qua plures non deprehendantur errores circa Dei naturam, et attributa, atque morum disciplinam; ut ex eorum theologia, legibus atque exteriori cultu, quorum adhuc vestigia supersunt, intelligere est; et ut demonstratum luculentissime fuit a Patribus, et praesertim ab Eusebio Caesariensi in sua *Præparatione evangelica*. Ex philosophis gentium, ne unum quidem reperire est, qui de Deo, deque morum praeceptis contra rectorum rationis dictata non erraverit. Mitto Stratonicos et Epicureos, aliosque, qui vel Dei existentiam, vel providentiam inficiati sunt, ac etiam eos, qui, cum Aristippo, naturam non distinguere inter justum et injustum asseruerunt. Chaldaei, Stoici, aliique Deum natura igneum credere; alii vel fato astrictum, vel naturae necessitate agentem, ut Aristoteles; alii cum quodam malo principio mistum in res imperium exercere; alii denique absurdis aliis notionibus, quam Dei habuere cognitionem, miscuerunt. Ac circa morum praecepta erravit Plato, qui omnium sapientissimus habitus est; dum uxorum communionem commendavit; dum vagos concubitus, sive fornicationem permisit, dum denique expositionem infantium probavit, nec Bacchi ebrietatem damnavit. Et ipse Epictetus ethicae apud gentes facile princeps, incestum, a quo natura abhorret, ac patris, et filiae, et matris, filiique concubitus permisit; paria omnia peccata asseruit, ac sapientem Deum ipsum antecellere posse. Quamobrem jure meritoque S. Th. ita concludit: « Et ideo oportuit per viam fidei, ipsam veritatem de rebus divinis exhiberi hominibus; ut sic omnes de facili possint divinae cognitionis participes fieri sine dubitatione et errore. » Ex quo ita rem conficimus. Decet quam maxime Dei bonitatem atque sapientiam ea ratione religionem, et officia homini praescribere, qua unice possint omnes divinae cognitionis, atque etiam officiorum participes fieri sine dubitatione et errore, id enim perspicuum est. Atqui sola exterior revelatio, qua omnibus Deus rite cognoscendus, et officia hominis explicata proponuntur, sufficiens hominibus in praesenti statu est, ut singulis sine dubitatione, et errore haec innotescant; ut S. Doctor probavit. Decet ergo, etc.

(112. Accedit etiam, quod ipsa ratio sufficientia in se motiva non habeat, quibus

homines ad debitum praestandum obsequium naturalibus praeceptis astringantur. Experientia enim constat, voluptatem, quae ex virtute est, ac remorsus, qui vitia sequuntur, parum homines plerosque movere, sed necessarium esse ad omnes compescendos, praemia ipsi exterius exhibere ac demonstrare supplicia. Hanc necessitatem novere legislatores omnes, historici, poetae et oratores; atque hac necessitate ducti inire homines societates civiles, in quibus per exterius vulgatas leges, ac per praemia et supplicia ad officia homines astringerentur. Insufficiens ergo est humano generi indita hominibus ratio ad officia debita praestanda. Maxime ergo utilis atque conveniens, imo etiam necessaria humano generi est ea revelatio, qua Deus religionem exterius atque leges demonstrat, ac per praemia et supplicia ad religionis officia exsequenda compellat. Ergo, etc.

(113. At inquirunt: Lex naturae, sive ratio, perfecta esse debet; nam homini a Deo indita est, qui est infinite potens, bonus et sapiens, ideoque qui non nisi perfectam tribuere homini rationem potuit. Si perfecta haec est, atque ad vitam instituendam ordinata juxta propositum homini finem, praecepta omnia contineat necesse est, quae ad rite vitam instituendam necessaria sunt, alioquin fini a sapientissimo Domino proposito non responderet.

(114. Resp. ac principio peto, quid nomine perfectae rationis significant; nunquid infinitam atque erroris omnino incapax? At infinite perfectionis ratio hominis capax non est; cum natura sua non nisi limitata esse possit. Si limitata est, ergo imperfecta; si imperfecta, errare potest. Itaque indita homini ratio errori obnoxia natura sua esse debuit, ac talis naturae, quae usu et exercitatione explicaretur et perficeretur, cum ita res omnes limitatae, quae in universo sunt, nobis exhibeantur. Si ita concipiatur homo, facile patet, sensum usu ad rationem exercendam moveri, et determinari oportere, et ad id id necessarius sensus auditus est, quo moveatur homo per externum sermonem ad rationem explicandam, ut Wolfius confidenter asserat, surdos ex nativitate rationem non exercere, scilicet, adeo exiguus in hujusmodi hominibus experimentis detectus est rationis usus, ut visum acuto philosopho sit, non posse hominem, nisi externo sermone per auditum exerceatur, rationem explicare. Si tanta est inter sensus externos, et praesertim auditum, atque rationis usum connexio, quis non videat, ita hominem esse a Deo constitutum, ut ad ea cognoscenda, quae rationis usu promulgantur, maxime utilis sit facta per externum sermonem revelatio; imo cum homo ita nobis exhibeatur, facile conjicimus, stabilitum ita esse a divina providentia ordinem, ut hac via institui circa morum religionem, et praecepta, oporteat. Nec dubito, quin, perseverante beatissimo innocentiae statu, Adamus cui interiori quadam clara revelatione per-

spicue omnia demonstrata fuerant, filiis ac posteris per externum sermonem proponere, ac inculcare debuisset religionem ac morum praecepta; et quin Deus id significare hominibus voluerit, dum per externum sermonem, praeceptum de non comedendo fructu scientiae boni et mali inculcavit.

(115. Deinde integro homini perfecta sane fuit, ut convenire homini poterat, ratio, quae cum Dei donis, et gratia munita esset, aptissima esse debuit, ad perfectam vitae institutionem. Ita sane mentem hominis initio formatam fatemur. Sed ab hujusmodi perfectione natura nostra exiit, ut non unius vel alterius, sed omnium cujusque aetatis hominum experimento constat. In omnibus enim ita imbecillis, infirma, distracta affectibus, passionibus praepedita, et obscurata, atque erroribus obnoxia est, ut ne unum quidem reperire sit hominem, qui sine revelationis subsidio circa Deum, et religionem in manifestum aliquem errorem non inciderit. Naturae autem ita constitutae conveniens, utilis atque etiam necessaria revelatio est.

(116. Sed regerunt: Est adhuc Dei voluntas, ut praecepta illa homines servant. Aut ergo commentitia est humanae naturae depravatio; aut Dei bonitas culpanda est, quae ab aegrotantibus, et graviter laesis ea exigit, quae sani tantum praestare poterant.

(117. Rursus: Simplicia, inquirunt, et obvia, ac omnibus nota sunt religionis principia: haec enim cognitione existentiae et perfectionum Dei continentur, et notitia illa, qua honorandum esse, et diligendum cognoscimus optimum rerum omnium parentem, et benevolentia prosequi oportere omnia rationalia entia, cum quibus nobis juris communio est. At haec omnibus obvia sunt, et facile in praesenti quoque statu cognoscuntur. Ergo commentitia est depravatio, ac necessitas inde deducta, etc.

(118. Ad 1. aio, commentitiam non esse duplicis status naturae humanae distinctionem, integræ scilicet atque depravatæ per peccatum naturae. Id enim, tum ex ipsa divinae sapientiae consideratione conjicimus, ex qua decuisse intelligimus hominem integrum, et iis ornatum praesidiis fieri a Deo debuisse, quibus par esset ad finis consecutionem; tum etiam ex mundi, quam Moses describit, historia, aliisque indubiis religionis monumentis, et ex antiqua traditione, cujus vestigia quaedam occurrunt apud antiquas et recentiores gentes. Aetas aurea, quam cecinere poetae, deorum aetas, quam descripserunt Aegyptii, quid sunt, nisi quaedam antiquae traditionis vestigia de felici integræ naturae statu, ex quo per culpam homines exciderunt, cujus quidem status a praesenti diversitatem Calanus Indus ex antiqua traditione acceperat, atque ea ratione descripsit, quam refert Strabo l. xv *Georg.*, atque haec eadem traditio ad nostra usque tempora, servata apud Otentotos, gentem maxime barbaram, et apud Septentrionales Americae incolas, ut auctores illi referunt, alias a nobis citati, qui accurate de horum

religione scripserunt. Nec culpandus est Deus, quod ab homine infirmo præstari hæc officia velit, ut in decursu theologiæ abunde probatur.

(119. Nunc vero indicare sat nobis est, propria culpa homines in miseram hanc conditionem venisse; in qua ratio adeo imperfecta est, atque uberius Dei auxilii, et revelationis maxime indiga. Nec nostrum in præsentia est ostendere quousque pertingere possint laudabiles hominis conatus, quos Deus juvare paratus est. Deinde si Deus peccantes homines ad terram incolendam damnasset, quæ fruges nonnisi maximo labore exercita præberet, cujus laboris homines impatientes vesci potius noxiis herbis eligerent, nonne hæc hominis conditio deterior esset, quam nunc existit? Nonne in summa essent divini auxilii necessitate, ac summum haberetur beneficium, quidquid hujusmodi laborem minueret?

(120. Ad alterum quod attinet, satis utique nobis obvia simplicissima illa principia videntur, qui ea in Christi schola didicimus, quæ rationi rectam viam demonstravit, per quam ad officiorum cognitionem veniat. Sed non ita visa sunt iis, quos cælestis doctrina non illuminaverit. Omnibus enim perobscura, ac maximis obvoluta difficultatibus cum Cicerone visa est quæstio de natura deorum; ac nemo gentium sapientum fuit, qui circa attributa, ac circa debitum divinæ excellentiæ cultum non erraverit. Nemo præterea, qui ex simplicissimis illis principiis sine maximis erroribus morum præcepta deduxerit, ut nos superius diximus. Rursus ex illis principiis per argumentationem, ac difficilem etiam consecratorum seriem morum præcepta deducenda sunt; constat autem vel ipsos philosophos, si non in principiis, saltem in plerisque consecutionibus errasse: Quis ergo speret, ut ex ipsis universa hominum plebs omnia agnoscere officia possit?

Propositio III.

Revelatio humano generi necessaria est et existit.

(121. Dem. prima pars. Necessarium humano generi est id sine quo omnes homines finem ac media necessaria ad finis consecutionem agnoscere nequeant; homines vero sine revelatione finem ac media, per quæ finem obtineant, cognoscere non possunt, ut ex superius allatis argumentis constat, quibus ostendimus, paucos esse homines, qui solo rationis usu finem, quo natura tendunt, agnoscere valeant, et media, sive præcepta a Deo præscripta ad finis consecutionem necessaria.

(122. Dem. altera pars. Primum, quia Deus sapientissimus ac beneficentissimus est; ergo ita in gubernando homine se gerat necesse est, ut in hac cura, ipsius sapientia atque bonitas resplendeat, alioquin actio prodire ex Deo posset, quæ cum ipsius attributis pugnaret. At si homini cognitio finis, et mediorum, quæ ad finem sunt necessaria, deesset, in horum cura sapientia

et bonitas Dei non appareret, cum nec boni, nec sapientis Opificis sit finem velle siue iis, quæ sunt ad obtinendum finem necessaria. Ergo, etc.

(123. Deinde omnium omnino hominum consensione constat necessitas, et existentia revelationis, nam nulla unquam gens fuit, quæ religionem, quam haberet, ex divina revelatione susceptam non crederet, et quotquot fuere callidi legumatores, qui legem et religionem proponere populis voluissent, incipiendo ab Amasi et Mevi apud Ægyptios legumlatoribus, usque ad Mahometem, omnes fixerunt a supremo aliquo numine revelatam sibi fuisse religionem, quam populis proponere et inculcare contendebant, ut nos in primo capite ostendimus. Undenam vero generalis hæc omnium hominum consensio in expectanda ex Deo revelatione, quæ religionem demonstret, oriri potuit, nisi ex intimæ conscientiæ sensu, quo se revelationis indigos agnoscerent; et ex persuasionem, qua certo crederent, nonnisi ex Deo scire homines posse, qua ratione et quibus officiis coli oporteat, ut ipsi placeamus; atque ex traditione, quam ex majoribus acceperant, quod aliquando Deus hominibus apparuerit, ac eos allocutus fuerit?

(124. Plura contra revelationem opponunt deistæ, quæ fusim in nostro hac de re vulgando opere explicabimus. Hic vero ad ea diluenda notare sufficiat; primum, nos, in astruenda divinæ revelationis necessitate, non excludere rationem ab illa providentia, qua Deus morales hominis actiones moderatur, sed ei subsidium revelationis necessarium asserere, cujus ope vividius dictatu rationis excitentur, ac ea homini demonstrentur, quæ melius ostendant, Deum esse supra id omne quod ratione excogitare possibile sit, et quæ divina illa erga hominem consilia patefaciant, quæ homo scire natura sua cupit; et quorum scientia maxime utilis est ad religionem exercendam, nec aliunde, quam a revelatione expectari potest. Ex quo apparet, nos ita certitudinem, quæ ex auctoritate est, in religionis subsidium vocare, ut eam non excludamus, quæ ex ipsa ratione consurgit. Quamobrem ridiculi omnino sunt deistæ, dum ex eo revelationem respuunt, quia certitudo, quæ ex ratione est, major est illa, quæ auctoritatem sequitur.

(125. Deinde, si Dei providentia homines per externam revelationem regit, ea quoque hominibus præbere debet, quæ ad firmissimum ac ejus divinæ auctoritati respondentem assensum necessaria sunt, et ad intactam servandam semel factam revelationem, atque ad eam ab hominum impostura certissime discernendam. Hæc vero tria in Dei erga homines providentia occurrunt. Nam superna eos fide illustrat, unde omnium firmissimus assensus sequitur, ut proprio nos in loco ostendemus. Eam præterea externæ religioni formam indidit, atque ita hanc per suos ministros regit, ut certi ex ipsius promissionibus simus, semel factam, ac hominibus inculcatam necessa-

riam revelationem, nec deficere, nec immutari unquam posse: denique iis characteribus munitam suam revelationem præbet, quibus perspicue ostenditur, eam a Deo summe bono atque sapiente factam hominibus esse, ac evidentissime secernitur ab omni falsa revelatione, atque impostura, ut ex iis clare constabit, quæ in sequenti capite disputabimus (129).

CAPUT QUARTUM.

De characteribus divinæ revelationis; ubi paucis ostenditur, hos dari, atque in sola Christi religione reperiri.

(126. I. Disputationem hanc adversus eosdem, quos in superiori capite refutavimus, deistas, suscipimus. Hi enim dari divinam revelationem negant ac dedecere putant Dei providentiam alia ratione religionem hominibus demonstrare ab ea diversa, per quam unicuique rationali creaturæ ex rerum convenientia et inconvenientia ostenditur, quid honestum, quid turpe, quid justum, quid injustum, quidve Deo gratum vel ingratum sit; quia sola hæc rerum convenientia et inconvenientia cum proposito homini sine character esse potest divinæ religionis omnibus obvius atque conspicuus; et quia cum Deus sit æque omnibus hominibus Pater, ac æqualem omnium curam gerere debeat, religionem, quam ab hominibus exigit, eodem modo ostendere omnibus ac manifestare debet; per convenientiam vero, ac rerum cum præfixo hominibus sine inconvenientiam æque omnibus religionem proponit et inculcat; secus vero per revelationem, et per characteres revelationi conjunctos, cum ii paucis tantum, non omnibus hominibus, saltem immediate conspicui esse possint; et cum ita manifestata religione, ex fide potius hominum hanc prædicantiam, quam ex infallibili Dei auctoritate, astringenda esset major hominum pars ad præstanda religionis officia. Hæc hæresis est impiorum hominum, qui ab elapso sæculo Christianæ, ac omni revelatæ religioni bellum indixerunt; hos vero, ut supra diximus, generalis omnium cujusque ætatis hominum consensus refellit, ac manifestæ impietatis convincit vera humani generis historia, quæ ostendit, I. Deum initio hominem creasse rectum, iis internis donis, eaque revelatione regulatum, ut et clare officia religionis intelligeret, et facile assequi optatam felicitatem posset. II. Hominem illum peccasse, ac peccato suo, cum semetipsum, tum totam, quæ in ipso continebatur, humanitatem, in miseriam illam dejecisse, in qua modo ignorantia, et passionum pondere premimur; atque ob illud peccatum tum ipsum protoparentem, tum posteros Dei inimicos, ac supplicis dignos evasisse. III. Illa eadem historia demonstrat, Deum, non ex debito, cum nihil homini debeat, sed ex mera liberalitate atque misericordia revelasse hominibus in peccatum lapsis futurum humani generis Redempto-

rem, per cujus fidem reconciliari Deo, ac salvari possent; atque hanc fidem cum reliquis ad salutem necessariis pluries deinceps per homines divino ac prophetico spiritu incitatos inculcasse. IV. Per Mosem postea Hebrææ genti, quæ unica ab idololatriæ vitio immunis manserat, solemnem fecisse revelationem, quam loquendo multifariam, multisque modis Patribus in prophetis intactam ad promissi usque reparatoris adventum custodivit. V. Denique per Christum Messiam antea prædictum christianam manifestasse religionem, quæ per apostolos et viros sanctos characteribus divinæ legationis munitis universo humano generi promulgata atque inculcata fuit.

(127. II. Hæc ex indubiis monumentis præmittenda duximus, ex quibus nonnulla hic hypothesis loco stabilimus, quæ a theologis luculenter sunt demonstrata. Primo itaque statuimus, Deum nihil debere homini, qui propria culpa necessariam ad propriæ salutis conservationem, notitiam amisit, ac ignorantiam, et passionibus obnoxius evasit, a quibus in errorem inductus est, sed sola liberalitate, ac misericordia gratias eidem, ac nova auxilia conferre: ex quo inferre possumus, culpandam Dei providentiam non esse, si divina ex. gr. revelatio, qua Abrahamus, qua Jacobus, qua Hebræi omnes per Mosem instructi fuere, gentibus in idololatriam lapsis cum divinis suis characteribus proposita non fuit, et si non omnibus æque cum iisdem conspicuis notis expositum non fuit Evangelium. Cum enim hæc gratiæ sint, quas Deus gratis confert, et cum peccatores homines iis sese indignos reddant, justo Dei judicio privatos illos fuisse hujusmodi beneficiis præsumimus in pœnam peccati. Secundo pro certo habemus, hominem per peccatum, divina exigente justitia, fieri æternæ pœnæ obnoxium, ac sola liberrima Dei gratia liberari; ex quo sequitur, non fieri homini, qui jam peccavit, injuriam, si Dei gratia non erigatur, et non liberetur a peccato, et peccati pœna. Si ergo dicamus idololatriam, qui propria culpa amiserunt lumen per antiquissimam revelationem traditum, qui sprevere alia Dei beneficia, ac Deum per idololatriam dehonorarunt, in peccati pœnam perspicuum revelationis lumen datum non fuisse, quid est, quod in Dei providentia reprehendi possit? Nunquid ex hoc argumentari potest, non esse convenientem revelationem ad consulendum salutem humani generis, aut dari hanc non posse, cum characteribus divina providentia dignis? Imo potius inferendum videtur, dari homines, qui propria culpa, et ob contemptum gratiæ Dei, hoc beneficio priventur, vel qui justo Dei judicio in peccato libere commisso perire debeant. Id sane affirmandum est, necessaria ostendatur humano generi revelatio, si divini ipsius characteres possibiles, et convenientes, ac revera dari demonstrantur. Res vero ita se habet.

(129) Confer Valsecchium, lib. cit., p. II, cap. 5.

(128. III. Nam superiori in capite satis superque demonstratum est, Deum, ut sese ostendat beneficium, sapientem et justum, debere hominibus per externam revelationem, religionis officia præscribere, atque per idoneos ministros proponere et inculcare. Et si consideremus errores circa religionem, etiam contra Dei attributa, et naturæ legem, qui fœre apud gentes et apud sapientes quoque homines, qui revelatione carere; si animadvertamus, paucos esse ex hominibus, qui propriæ rationis usu veram Dei notionem, naturalis legis præcepta, et religionis officia assequi possint; si observemus, scire homines non posse sine revelatione statum vitæ futuræ, modum, quo cum Deo post peccatum reconcilientur, et convenientem Deo cultum, tum internum, tum externum; si denique naturam hominis expendamus, quæ ita exigit per externum sermonem, non solum ad fidem et religionem concipiendam, sed etiam ad exercendam rationem determinari, ut sine externo sermone exerceatur, rationem non explicent, sed belluarum more vivant, et ut externo indigeant doctore ad rationem perficiendam. II. Ratione homines cognoscere nullo modo posse statum futuræ vitæ, ac promissa præmia, nec modum, quo reconciliari cum Deo peccatores debeant, neque convenire in designando apto et convenienti religionis cultu. III. Majorem hominum partem ineptam esse ad cognoscendum per ratiocinium systema naturalium legum, et religionis, atque ad acquirendam exactam Dei notionem; imo, cum ne unus quidem ex philosophis etiam, atque sapientibus repertus sit, qui in iis non erraverit, definire possumus, impossibile esse per humanam rationem hæc omnia cognoscere. Itaque Dei sapientiæ, bonitati atque justitiæ consentaneum omnino videtur ut homines per externam revelationem discant, quæ credere de Deo debeant, qua ratione eum colere, et quid agere, quidve vitare oporteat, ut tuto ad optatam felicitatem perveniant. Neque characteres desunt, quibus modo divina providentia digno ac humani generis constitutioni consentaneo revelata religio proponatur.

(129. IV. Primo itaque, ut religio a Deo revelata certo demonstratur, necesse est hominem, qui se a Deo missum, sive Dei ad homines legatum asserat, prudentia, justitia, morum integritate, aliisque virtutibus ornatum esse; ita ut sese dignum ostendat, qui Dei legatum eligatur, ac in omnibus suis actibus demonstrat, se non divitiis, non mundi voluptates, non honores ac inanem gloriam quærere, sed solo Dei amore agere, ac hujusmodi uti ministerio ad procurandam æternam hominum salutem, et Dei gloriam promovendam augendamque. Si hæc præferat argumenta virtutum homo, qui se Dei legatum nominet, operibus suis omnem imposturæ suspicionem excludit.

Sed fieri potest, ut callidi homines has virtutes simulent et fingant, atque, ut ii etiam, qui bona fide agunt, imaginationis ludibria pro divina revelatione habeant et evulgent; quamobrem necessarium est, ut homo probus, qui se Dei legatum dicat, divinæ missionis, sive legationis suæ indubia atque perspicua signa demonstret: sive potius, necesse est, ut Deus, qui hujusmodi hominem elegit, per clara argumenta significet, a se missum esse, ac per hunc celestem ipsius doctrinam patefieri. Hæc vero signa per miracula exhibentur, et per prophetias eventu comprobantur.

(130. V. Miraculum vocamus effectum singularem, cujus causa, sive ratio sufficiens non reperitur in universali naturalium causarum serie; sive quod in idem recidit, effectus, qui supra naturæ vires, vel præter stabilitum rerum ordinem fiat. Deistæ, quos refellimus, cum Deum mundi auctorem rectoremque agnoscant, fateantur etiam necesse est, possibile esse miracula. Si seriè ipse constituit et conservat rerum naturalium, et si leges ipse stabilivit et custodit, quibus res contingentes reguntur, quis dubitet, quin effectum procreare valeat, cujus sufficiens ratio in serie causarum naturalium non contineatur? quin efficere opera possit, quæ creaturarum rerum vires superent, et qui agere valeat, secus ac stabilitus rerum ordo postulare videatur? Id adeo clarum est, ut demonstrato adversus Spinosam et Pantheistas, existere Deum infinite potentem ac liberum, qui libere hunc mundum condiderit, conservet et regat, superfluum omnino censeamus, de miraculorum possibilitate adversus impios illos homines disputare. Nec difficile est demonstrare, convenire Dei bonitati atque sapientiæ per miracula sese supremum mundi rectorem ostendere, qui per suam revelationem hominum ministerio promulgatam, homines doctrinam doceat, quæ necessaria ipsis est ad æternam felicitatem comparandam. Convenit enim, et necessarium est, ut probavimus, hæc fieri revelationem. At necesse quoque est, ut Deus clare significet divinam hominum missionem, ac factam per ipsos revelationem; id vero cum ante per miracula fiat, palam est, convenire Dei providentiæ, ut hæc ob causam miracula fiant.

(131. VI. Neque dicant, miracula non adeo facile posse ab hominibus cognosci, ideoque pro characteribus ac perspicuis notis habere non posse. Nam ad cognoscenda vera miracula, opus non est omnes metiri quotquot sunt in natura vires, sed sat est evidentem cognoscere, effectus, qui ad invocationem veri Dei fiant, vel esse præter stabilitum rerum ordinem, vel vires omnino excedere earum causarum, quæ ad effectus productionem applicentur; ideoque fieri non posse, nisi virtute ipsius Dei, qui ab homine invocatus statuitur, ut per effectum illum testetur assertam veritatem. Fac, hominem ex. gr. qui se a Deo missum asserat, invocato Dei nomine, solo vocis suæ

imperio suspensum detinere in aere hominem ex alta turri cadentem, sistere aquarum fluminis cursum, vel retrorsum aquas illas impellere, vel magnum incendium extinguere, ac cæco homini visum, vel mortuo vitam restituere; quis non intelligat, effectus istos humanæ vocis vires excedere, ac sola omnipotentis Dei virtute fieri? Nullus sane hominum est, qui hujusmodi opera, Dei prodigia ac miracula esse clare non agnoscat, et qui illico non intelligat, per hujusmodi miracula Deum comprobare veritatem ab eo assertam, qui ipsum invocaverat. Patet ergo, eam in miraculis inesse evidentiam, quæ pro characterem veritatis stabiliri possit.

(132. VII. Miraculis accedunt prophetiæ eventu comprobata. Est autem prophetia prædictio rei contingenter futuræ, scilicet quæ nondum evenit, dum prædicta est, et quæ neque ex causis naturalibus, neque ex præsentium rerum constitutione cognosci ullo modo potuit. Perspicuum autem est, hujusmodi futura cognita hominibus esse non posse; cum nullam causam, nullumque medium habeant, per quod valeant illa cognoscere. Ei ergo tantum cognita esse possunt hujusmodi futura, qui cognitione sua totam rerum naturam, quantum ipsa loco et tempore pateat, comprehendit. Hæc vero cognitio soli Deo competit; ergo prophetiæ eventu comprobata, non nisi a Deo esse possunt. Fac ergo hominem, qui se Dei legatum dixit, miraculis ac prophetia eventu comprobata missionem suam, ac revelatam doctrinam comprobasse, annon habes satis perspicuas notas, quæ divinam revelationem designent?

(133. VIII. Neque his notis contenti sumus. Etsi sciamus, veram prophetiam a solo Deo esse posse, ac miracula, quæ ad invocationem Dei fiant, non posse falsam doctrinam comprobare, tamen ne ex confictis a cæcæmone prodigiis, aut ex falsis et antiquis impostorum prophetiis, suspitionis umbra saltem apud imperitum vulgum supersit, supra recensitis alterum characterem subnectimus in ipsa doctrina revelata positum. Doctrina itaque revelata omnino respondere debet sanctitati, bonitati, justitiæ ac reliquis Dei attributis; pro revelata enim haberi nequit, nisi omnino Deo digna sit. Primo itaque, cum revelata doctrina sit in subsidium rationis, cum recta ratione pugnare non potest, sed eam perficere debet circa Dei, ejusque attributorum, ac providentiæ cognitionem, et per leges virtutumque præcepta. Secundo, quæ supra vires infirmæ nostræ rationis revelatio proponit, talia esse debent, quæ insigni aliqua præstantia incomprehensibilem Dei perfectionem nobis commendent, et Dei gloriam, ac hominum felicitatem promoveant. Hæc enim ratione intelligimus, mysteriorum revelationem fini respondere Dei erga homines providentiæ consentaneo. Tertio, cum verum adversari vero non possit, necesse est, ut omnes divinæ revelationes invicem consentiant, et posteriores cum prioribus non

pugnent. Quæ quidem consensus omnino necessaria est, ut Deo revelatio tribuatur, qui nec falli, nec fallere potest.

(134. IX. Itaque ii sunt characteres, quibus revelata religio demonstratur. Sunt præterea notæ quædam, quibus perspicue quoque ostenditur vera Dei Ecclesia, quæ omnino consentaneæ sunt peculiari illi curæ, qua Deus conservare velit semel stabilitam societatem credentium, cui depositum concedit divinæ revelationis, ac assistentiam illam promisit, quæ necessaria est ad istud semper intactum conservandum. Vide art. nostrum *De Ecclesia*. Interim vero sit

Propositio prima.

Quatuor supra recensiti characteres evidenter veram demonstrant revelatam religionem.

(135. Dem. Doctrina, quæ nihil erroris admistum habeat, sed tota ad Dei gloriam promovendam, et ad procurandam veram hominis felicitatem etiam vitæ futuræ ordinata sit, veluti divinitus tradita nobis exhibetur, tum quod ex historia humana constat, homines proprio studio, ac infirmæ rationis usu hæc assequi non posse; tum quia doctrina hæc veluti medium aptum et necessarium concipi debet, quo homo ad propositum a divina providentia finem perveniat; cum fieri nequeat, ut Dei sapientia stabilitus sit hominis finis, quin ei media manifestaverit ad illius consecutionem necessaria. Accedat huic doctrinæ viri probi, justi et sancti testimonium, hominis scilicet, in quo solum deprehendamus Dei ac veritatis amorem, ac unicum studium promovendæ Dei gloriæ, veræque hominis felicitatis procurandæ. Si hic homo Dei nomine doctrinam illam promulget, jam satis habes, quo cælestem illam ac divinam putes. Fac vero, hunc hominem prophetiis eventu comprobatis revelationem confirmare; ac invocare deinde Deum, ut palam per miracula testetur, suam atque divinam esse doctrinam. Si ad hanc invocationem, ac solo vocis imperio hominis Dei nomen invocantis repente v. gr. dividantur fluminis aquæ, et retrorsum etiam impellantur, aut magnum exstinguatur incendium, vel cæco homini visus, aut mortuo vita restituatur, ita perspicuum est, doctrinam ita promulgatam a Deo traditam esse, ut homo, etsi velit de hoc dubitare, non possit. Nam homo, qui se Dei ad id legatum dicat, statuitur omnino fide dignus, et qui nullam mentiendi causam habeat; doctrina, quam proponit, non ad privatam illius utilitatem, sed ad communem humani generis felicitatem, et ad solam Dei gloriam promovendam ordinata est, atque ita perfecte morum præcepta, religionis officia, Dei attributa, mysteria ad manifestandam Dei præexcellentiā aptissima, ac statum vitæ futuræ representare supponitur, ut vel hæc de causa quodam divinitatis characterem insignita demonstratur. Ergo dum a Dei legato, qui missionem suam et doctrinam probet per miracula et prophetias, evulgetur atque explicetur, ita clare